

Moral and Aesthetic Doctrine of Dmytro Dontsov

UDC: 141.7(477)(091)«18/19»(092)

DOI: 10.15421/172275

Timchenko OleksandrDr.Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0003-2431-9780>, Timchenkooo1952@gmail.com**Koziy Ivan**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-5827-6603>, koziji1973@gmail.com**Pigosh Mykhailo**Senior Lecturer, <https://orcid.org/0000-0001-7802-0755>, pigoshmm73@gmail.com

Lviv University of Trade and Economics (Lviv, Ukraine)

Abstract

The purpose of the article is to highlight the moral and aesthetic doctrine of D. Dontsov through the prism of his political and national beliefs. **Actuality.** It is established that the fundamental components of D. Dontsov's outlook include primarily political and national elements. In forming his worldview in this way, the thinker, first of all, gave preference to the national one, because it was the most consistent with his fundamental worldview beliefs. Nevertheless, the moral and aesthetic beliefs of Dmytro Dontsov are quite interesting (but understudied) and certainly relevant today. Although they cannot be considered universal and generally accepted in terms of extrapolation to modern Ukrainian society in general, they are, undoubtedly worth studying and analyzing, and individual elements of his doctrine can be safely used in the context of today's cultural development of Ukraine. **Results.** The article characterizes the regularities of Dmytro Dontsov's moral and aesthetic beliefs, which are outlined in the direction of his nationalist concept. Presenting the images of a «strong man» and a «strong nation», the thinker builds the main moral and aesthetic principles from the same perspective. The principle of «immorality», which is the main ethical principle guided by D. Dontsov, should not be interpreted as a rejection of ethical criteria or moral ideals in general. It is about the contradiction of Dontsov's interpretation of the principle of «immorality» with everyday, provincial morality. By «good», D. Dontsov understands all actions or theoretical developments that contribute to the growth and development of any nation, in particular, it is about Ukraine. It is found that the aesthetic views of Dmytro Dontsov must be perceived and understood as one of the constituent parts of his ideology. In aesthetics, D. Dontsov does not use rational origins, but the elements of irrationalism or even mysticism, which, even at the level of mythology, are designed to ensure the further development of national ideology. **Conclusions.** Therefore, studying and analyzing the moral and aesthetic beliefs of Dmytro Dontsov, it is established that the thinker's views do not claim to be academic and universal in terms of applying them to the entire Ukrainian society. However, some elements of his teachings can be successfully used for further research of the outlined problem.

Keywords: ethics, aesthetics, morality, Ukrainian state, Ukrainian mentality, nation, nationalist concept

Citation: Timchenko, O., Koziy, I., & Pigosh, M. (2022). Moral and Aesthetic Doctrine of Dmytro Dontsov. *Grani*, 25(6), 92-97. <https://doi.org/10.15421/172275>

Морально-естетична доктрина Дмитра Донцова

Тімченко Олександр, Козій Іван, Пігош Михайло*Львівський торговельно-економічний університет (Львів, Україна)*

Анотація

Мета статті полягає у висвітленні морально-естетичної доктрини Д. Донцова крізь призму його політично-національних переконань.

Актуальність. Встановлено, що основоположні складові світогляду Д. Донцова – це насамперед елементи політичні, національні. Таким чином формуючи власний світогляд, мислитель перш за все надавав перевагу національному, адже це найбільше відповідало його основоположним світоглядним переконанням. Тим не менше доволі цікавими (але малодослідженими) та безперечно актуальними сьогодні, є морально-естетичні переконання Дмитра Донцова, які хоч і не можна вважати універсальними і загальноприйнятими стосовно екстраполяції на сучасне українське суспільство загалом, але їх, попри усе, безсумнівно варто вивчати та аналізувати, а окремі елементи його доктрини можна сміливо використати у контексті сьогоденного культурного розвитку України.

Результати. У статті охарактеризовані закономірності морально-естетичних переконань Дмитра Донцова, що викладені у руслі його націоналістичної концепції. Подаючи образи «сильної людини» і «сильної нації», мислитель у цьому ж ракурсі вибудовує основні морально – естетичні засади. Принцип «аморальності» – основний етичний принцип, яким керується Д. Донцов, не варто трактувати як відкидання етичного критерію чи моральних ідеалів загалом. Ідеться про суперечність донцовського трактування принципу «аморальності» з буденною, провінційною мораллю. Під «добром» Д. Донцов розуміє усі дії чи теоретичні напрацювання які сприяють росту та розвитку будь-якої нації, зокрема йдеться і про Україну.

З'ясовано, що естетичні погляди Дмитра Донцова необхідно сприймати і розуміти як одну із складових частин його ідеології. В естетиці Д. Донцов використовує не раціональні витоки, а елементи ірраціоналізму чи навіть містицизму, які ще на рівні міфології покликані забезпечити подальший розвиток національної ідеології.

Висновки. Відтак, вивчаючи та аналізуючи морально-естетичні переконання Дмитра Донцова встановлено, що погляди мислителя не претендують на академічність та універсальність стосовно накладання їх на усе українське суспільство. Хоча деякі елементи його вчення можна успішно використати для подальших досліджень окресленої проблеми.

Ключові слова: етика, естетика, моральність, українська держава, український менталітет, нація, націоналістична концепція

Цитування: Тімченко О., Козій І., Пігош М. Морально-естетична доктрина Дмитра Донцова. *Науково-теоретичний альманах Грани*. 2022. Том 25. №6. С. 92-97. <https://doi.org/10.15421/172275>

Стаття надійшла / Article arrived: 06.11.2022

Схвалено до друку / Accepted: 29.12.2022

Вступ. Стрижневі складові світогляду Д. Донцова – це передусім елементи політичні, національні. Відтак, формуючи власний світогляд, мислитель насамперед надавав перевагу національному, адже це найбільше відповідало його основоположним світоглядним переконанням. Тим не менше доволі цікавими (але малодослідженими), у дечому навіть актуальними сьогодні, є морально-естетичні переконання Дмитра Донцова, які хоч і не можна вважати універсальними та загальноприйнятими стосовно екстраполяції на сучасне українське суспільство загалом, але їх, попри усе, безсумнівно варто вивчати та аналізувати, а окремі елементи його доктрини можна сміливо використати у контексті сьогоденішнього культурного розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою окресленої проблематики займалися такі науковці як: В. Блакитний, С. Щупак, В. Коряк, О. Хвиля, В. Десняк, Є. Гірчак, М. Мотузка, С. Тудор, В. Юринєць, Я. Галан, В. Бобинський, М. Чугуєнко, С. Квіт, В. Лісовий, О. Ткачук, О. Баган (2002), О. Зайцев (2019), Я. Дашкевич (2016), А. Крилова, Г. Карачевцев (Крилова, & Карачевцев, 2019), О. Микитюк (2018, 2019, 2020) та багато інших.

Так, О. Баган (2002), пишучи про вісниківський неоромантизм як про визначальний та масштабний стиль в українській літературі ХХ ст., серед іншого аналізує думки Д. Донцова стосовно ролі літератури в процесі становлення саме українського менталітету загалом. Я. Дашкевич (2016) наголошує на фактах свідомого фальшування оригінальних текстів Д. Донцова, коли в результаті отримуємо спотворене розуміння його ідеології загалом. І. Люсев (1992) подає ґрунтовний аналіз саме ірраціональних складових ідеології Д. Донцова, а О. Микитюк (2018, 2019, 2020) присвячує творчості Д. Донцова низку розвідок, у яких аналізує його творчу спадщину послуговуючись філософічним інструментарієм.

Мета статті полягає у висвітленні морально-естетичної доктрини Д. Донцова крізь призму його політично-національних переконань.

Результати дослідження. Формуючи образ «сильної людини» та «сильної нації», Д. Донцов у цьому ж контексті подає відповідні морально-естетичні засади. Першим етичним принципом Д. Донцов називає принцип «аморальності», пишучи, однак, що йдеться не про відкидання етичного критерію чи моральних ідеалів загалом. Мислитель радше наголошує на максимальній етичній насиченості своїх ідей, підкреслюючи домінування загального над одиничним (особистим). «Отже, коли говорю про «аморальність» тих ідей, – пише Д. Донцов, – то тут розумію їх суперечність з буденною мораллю провінціального «кальоскагатоса», який етичність чи неетичність великої ідеї або руху оцінює з точки погляду політично-бездоганного міщанина; який до загально національних, взагалі громадських

справ підходить з міркою своїх приватних вигід, турбот та інтересів» (Донцов, 1966, с. 266).

Все, що веде до зміцнення сили нації, Д. Донцов називає добрим. Причому обов'язково наголошує на тому, що термін «аморальний» необхідно розуміти не буквально. Цим терміном мислитель хотів звернути увагу на відмінність своєї концепції моралі від моралі «українського провансальства», а також прагнув показати яку роль він відводив моралі у своїй доктрині загалом.

Розрізняючи мораль особисту і мораль загальнолюдську Д. Донцов пише, що етичних засад необхідно дотримуватися послідовно і твердо протягом усього життя. У цьому випадку діє універсальний моральний закон, відомий як принцип «золотої середини» Конфуція, чи категоричний імператив І. Канта, що проголошує – не чини нічого такого іншому, чого не бажаєш, щоб він тобі чинив. Дотримуючись цього закону в особистому житті можна з легкістю перемогти навіть злих людей, примушуючи їх до добрих вчинків. Таким чином виконання основних моральних приписів на індивідуальному рівні є справою порівняно неважкою.

Читаючи І. Канта і даючи власну оцінку таким поняттям як «моральність», «добро» тощо, Д. Донцов розумів, що, згідно з німецьким філософом, людина звертається до категоричного імперативу перед тим, як здійснити будь-який вчинок. Вона уявляє собі, чи зможе усе суспільство нормально існувати та функціонувати, якщо б усі діяли так, як збирається вчинити вона. Якщо ні, від такого вчинку слід відмовитись. Отже зрозуміло, що універсалізація яка примушує ставити себе на місце іншого та вимагає оцінки можливості існування суспільства при реалізації тих чи інших варіантів вчинків, виражає певну гуманістичну установку.

Для Д. Донцова ідеальним виразником його ідеальної моралі виступає «тверда» людина яка, очевидно, в дечому співзвучна з «надлюдиною» Ф. Ніцше. Тому, як зауважує Д. Донцов, носії таких «вічних» ідей та ідеалів, а також самі великі ідеї вимагають особливого до них підходу, застосування іншої моральної мірки. Тоді як у звичайному, буденному тлумаченні, вони виступають як «аморальні». «Добре є все, – відзначає в цьому контексті Д. Донцов, – що зміцняє силу, здібності й повноту життя даної species; зле – що їх ослаблює. В цім якраз «аморальність» великих ідей для всіх анархістичних доктрин; для індивідуалізму і космополітизму, які – обидва – замість органічного колективу поклоняються атомізованій масі одиниць» (Донцов, 1966, с. 269).

Отже, Д. Донцов підкреслює, що згадана «аморальність» є іншою, аніж матеріалістична хуторянсько-універсальна «мораль» обивателів. А звідси випливає, що лише ті моральні ідеї є добрими,

що приносять певну користь у конкурентній боротьбі за існування, яка щохвилини точиться між різноманітними соціальними групами, або між однією групою та її природним оточенням.

Закінчуючи четвертий розділ «Націоналізму» під назвою «Фанатизм і «аморальність», як четверта вимога волевого націоналізму» Д. Донцов пише: «Все тут сказане треба зачислити до однієї (четвертої) з головних прикмет всякої великої ідеї (і руху, що йде під її прапором), яку долучаємо до обговорених у попередніх розділах. Ця ідея є непримирима, безкомпромісова, фанатична, «аморальна», за свої приписи бере лиш те, що в інтересі *species*. Цими прикметами відзначається кожна велика національна ідея, і це, а ніщо інше, дає їй таку вибухову силу в історії» (Донцов, 1966, с. 271).

Як представник філософії ірраціоналізму, Д. Донцов тяжіє до такої ж естетики та естетичного. Але завдання естетики він розуміє по-своєму, виходячи з позицій своєї доктрини загалом. І. Лосєв у статті «Естетичні погляди Дмитра Донцова» пише: «Дмитро Донцов – дуже неоднозначна й суперечлива особистість в історії української культури. Але ця неоднозначність й суперечливість постають, головним чином, в оцінках сучасників і поглядів, які він упроваджував у життя неухильно і наполегливо, пристрасно і вперто. Неабиякий хист публіциста, критика, політичного мислителя, знавця західно-європейської філософії поєднувався з палким темпераментом українського патріота, з енергією політичного борця, котрий вбачав найвищу цінність у розвої нації та її державності. Мистецтво Донцов оцінює з позицій інтересів української нації, потреб її боротьби за державну самостійність» (Лосєв, 1992, с. 124).

Мистецтво виступає для мислителя як складова частина його ідеології, а естетичні критерії – відходять на периферію. За Д. Донцовим, значущим є те, що забезпечує подальший розвиток та ріст нації, все інше він відкидає.

Д. Донцов використовує не раціонально-логічні побудови, а схеми, співзвучні з проявами естетичного, іншими словами – рух думок мислителя обертається навколо ірраціоналізму чи навіть своєрідного містицизму. Користуючись подібними методами, Д. Донцов приходить до витоків міфологічного світорозуміння, підкреслюючи, що в ідеалі власна міфологія повинна бути національною ідеологією. Саме завдяки такому стану речей та чи інша нація забезпечить собі подальший розвиток та існування в майбутньому.

Мислитель свідомо та цілеспрямовано використовує саме інтуїтивні, позараціональні моменти міфологічної свідомості, відзначаючи те, що, чим міцніший зв'язок з минулою колективною підсвідомістю, тим краще ця чи інша думка «приживеться» на сучасному ґрунті.

Тому Д. Донцов доходить висновку, що звертатись потрібно не до раціонального, а до сфери відчуттів, переживань, емоцій. Така міфологія покликана «розбудити» інертну масу, безініціативне суспільство, дати поштовх до рішучих дій. Саме вона повинна підняти націю «...до стану політичного екстазу, в якому тільки, за думкою Донцова, маси й будуть здатними на історичний подвиг самовизволення попри всі, так звані, «об'єктивні умови», які з точки зору нашого автора, є тільки незграбним виправданням боягузтва, нерішучості й бездіяльності» (Лосєв, 1992, с. 127).

Саме від такого розуміння естетики відштовхується Д. Донцов, аналізуючи під цим кутом українську літературу. Естетиці він відводить чільне місце у політичній боротьбі в тогочасній Україні загалом. А пишучи про роль у цій боротьбі літератури, – підкреслює, що, як відомо, риба загниває від голови. Тому мотиви та вчинки загалу безпосередньо залежать від того, що любить, у що вірить і що ненавидить людина провідної верстви, в чому бачить вона ідеї правди, краси та добра. Визнати це, – означає сконстатувати визначальну роль літератури у політичному, духовному становленні як окремо взятого індивіда, так і нації загалом. Д. Донцов зауважує, що для української міфології найбільш прийнятною є сильна, героїчна, дієва література, яка б протистояла існуючій тоді аморфності та сентиментальній мрійності. Власне такої літератури українська нація, за словами Д. Донцова, за великим рахунком не мала.

«Осліплена «сучасними вогнями» лжерелігії прогресу, – констатує Д. Донцов, – наша література зробила собі божка з ідеї матеріального «щастя» – перш маси («народу»), далі окремої одиниці, вироджуючись в естетику «страждальництва», туги за утопічною ідилією, пізніше в естетику насолоди і сексуалізму, щоб скінчити апологією «малої людини», з її дрібними болями, дрібними бажаннями і дрібними турботами, – естетика декадансу» (Донцов, 1991, с. 6).

Водночас Д. Донцов називає представників героїчного напрямку в українській літературі, протиставляючи їх «провідникам естетики декадансу». І. Лосєв, один із сучасних дослідників творчості Д. Донцова, у цьому контексті пише, що до перших мислитель зараховує Тараса Шевченка, Лесю Українку, Є. Маланюка, Олену Телігу, Л. Мосендза, О. Ольжича. А в «чорному списку» – М. Драгоманов, Б. Грінченко, О. Олесь, М. Вороний, Є. Плужник.

Мислитель неодноразово наголошує на кризовому стані національної літератури. Даючи відповідь на питання про коріння цієї кризи, він акцентує увагу на характері як самої літератури, так і на характері доби цього часу. Д. Донцов розрізняє дві літератури. Про першу він пише, що вона може існувати незалежно від ходу історії, від тих подій чи перемін, що відбуваються в країні. Така література

перебуває начебто над реальним життям. Вона не відображає стан морального здоров'я суспільства, його прагнення саме в конкретний історичний час. Ця література – позачасова. Предметом такої літератури може виступати краса природи чи природних явищ, певна абстрактна людина і таке інше. Саме тому подібна література є поверховою, вона не торкається справжніх внутрішніх переживань людини.

Друга література, за Д. Донцовим, акцентує увагу не на наслідках, а на причинах. Вона намагається дати відповідь на питання про природу людських почувань, прагнень та бажань. Така література проникає в глибини підсвідомості для того, щоб отримати відповідь не на другорядні, а на головні питання. Таким чином, обравши своїм предметом дослідження феномену людської душі, «друга» література не відмежовує людину від себе, а робить її безпосереднім творцем і співучасником художнього процесу одночасно.

З цього приводу Д. Донцов зауважує: «Цей неясний гін, це – як його звав Шопенгавер, – *das nicht weiter erklarliche*, яке було на його думку найбільш реальною річчю в нашій світі – творить його другий бік. Краса і гармонія, енергія і сила – ось два знані нам обличчя світа, дві його сторони. Обидві вони притягали до себе увагу поетів і письменників, обидві служили темами для мистців» (Донцов, 1991, с. 47-48).

Д. Донцов пише, що у світовій літературі є приклади обох напрямів. Якщо ж подивитися на стан речей в українській літературі, можна дійти висновку, що, за невеликим винятком, українська література служить ідеалам «чистої краси». В ній немає боротьби протилежностей, відваги, Божої іскри. А саме ці параметри зробили загальновідомими твори майстрів світового масштабу.

Тим часом українські митці вдаються до опису краси рідної природи. Вони з однаковою байдужістю констатують прояви як добра, так і зла. Жодного протиставлення, жодних почуттів, жодної енергії. Саме так бачив стан української літератури того часу Д. Донцов.

Істинна література від псевдолітератури, за словами мислителя, відрізнялась певним енергетичним наповненням. Він зазначає, що для прихильника енергетичного світогляду важливою була ця сила, воля до тієї чи іншої дії. Тому під ідеалом потрібно розуміти не досягнення абсолютної довершеності, а шлях до цього ідеалу. І саме тому не послугоувалась подібною естетикою українська література, а героїчні емоції в цьому контексті розглядались як щось аморальне.

Натомість кращі представники світової літератури користувалися всіма можливими засобами для того, щоб проникнути в глибину людської сутності. Вони були свідомі взаємозв'язку і взаємопереходу світла й темряви, добра та зла. Саме використавши подібні

контрастні переходи, можна добитися максимальної енергетичної напруги в передачі того чи іншого настрою. За Д. Донцовим, українська література переважно не проникала глибоко у підсвідомість, не вражала силою почуттів. Українським митцям була недоступна уся гама засобів для висловлення власних думок та спостережень.

Варто підкреслити, що критика Д. Донцова не зовсім справедлива, оскільки українська література була в ті часи єдиною можливою сферою вияву національного «Я» українського народу. Згадаймо хоча б твори Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки. Україна ж, по суті, не сприймалась як держава, а лише як територія, де присутня свідомість українського населення. Д. Донцов, очевидно, помилявся у своєму романтичному пориві боротьби – реалізувати його ідеї було практично неможливо. Мислитель виступав до певної міри революційним мрійником щодо реалізації української національної ідеї. Але це було не реально в умовах роздертої між сусідами України.

Ще один аспект, на який звертає увагу Д. Донцов, – співвідношення духовного та матеріального в українській літературі. Вітчизняна література була надто приземленою, адже наголос робився на філософію прагматизму, де істинним проголошувалась користь.

«Поняття краси, – пише Д. Донцов, – виключає ідею матеріальної користі, але в нас панували інші естетичні теорії. В нас ніякий порив сам в собі не був гарний, коли не йшов на матеріальну користь «народу», звідки ж могло в нас взятися захоплення динамізмом, який звертається проти свого середовища?» (Донцов, 1991, с. 52).

На думку мислителя, українська література повинна стати естетичним, культурним фактором політичних ідей та ідеалів. Однак такої політично заангажованої літератури в тих умовах створити було неможливо. Серед головних емоцій які найчастіше зустрічаються в українській літературі, Д. Донцов відзначає жаль, сум, милосердя. Людина, яка наділена стеничними емоціями, за тієї чи іншої невдачі протестує, намагається шляхом вольового зусилля змінити хід подій.

Д. Донцов цитує представників європейської чи світової літератури, паралельно порівнюючи їх з українською. Залучаючи до своїх розмірковувань Гійо, український мислитель пише, що коли певне положення чи форму неможливо досягнути органами відчуття, вони цілком можуть викликати естетичні почуття, але, як правило, це вже будуть ідеї величі, могутності та сили. Таким чином, емоції, для розуміння яких потрібно підключати елемент боротьби, залишалися поза увагою вітчизняної літератури.

Вихід з такого становища Д. Донцов бачив не в реанімації старої літератури, а у створенні нової. Цю місію мислитель покладав на покоління, яке

повинно ще з'явитись на арені української історії. Звичайно, нових людей буде небагато, але основне їх завдання полягатиме у тому, щоб вказати правильний шлях суспільству, вивести його із стану пасивного «сну». Коли це відбудеться, – настане в Україні доба відродження.

Пишучи про літературу майбутнього, Д. Донцов називає основні шляхи, якими вона повинна розвиватися. Можна стверджувати, що, формуючи власну національну естетику, Д. Донцов вибудовує чітку схему її втілення у практичне життя. Отже насамперед митець повинен творити у руслі національному, підпорядкувати власну творчість потребам нації в певний історичний період. Носії такої свідомості були повністю залежні від імперських уподобань правлячої верхівки. Перелякані, без будь-яких ознак власного «Я», вони під тиском творили «продукцію», вигідну тогочасній політиці країни. Хоча, як зауважує Д. Донцов, серед представників цієї літератури були й такі, які з часом проникалися великою любов'ю до рідної комуністичної партії. Вони оспівували своїх «кумирів» на зразок того, як раб плазує перед своїм господарем. Подібних псевдолітераторів Д. Донцов піддає нищівній критиці, пропонуючи натомість максимально політизувати літературу, надати їй національного забарвлення.

Пишучи про «рабську» літературу, з одного боку, з іншого – Д. Донцов із симпатією говорить про літературу «вільного духу». Передусім він виділяє постать і літературну творчість Т. Г. Шевченка: «Шевченко відкидав «солодкаво – нудну» творчість, протиставляючи їй героїку. Був проти творів «занадто матеріялістичних», які пригнічували до грішної землі божественне мистецтво. Твори краси, в життю чи в мистецтві, – для нього мали бути не «солодкі й м'яккі», а «бурхливі й повні життя», а служити мали ушляхетненню, піднесенню моральному людини. Без компромісу, бо «в творчості духовій середня дорога не веде до нічого» (Донцов, 1991, с. 6). Для Д. Донцова Т. Шевченко виступає як поет, що адекватно трактував тогочасні події в Україні. На перший план Д. Донцов висуває такі риси поета, як уміння боротися, революційність і т. ін.

Окрім заангажованості Т. Шевченка в політичне життя країни йому імponує звернення поета до духовного життя, зокрема до Біблії. Д. Донцов пише, що Біблія правдиво відображає істинне життя людини, різко відмежовує добро від зла, змушує людину замислюватися про провину та покарання. Для того, щоб пізнати істинну людину, потрібно пізнати її сутність, а щоб пізнати її сутність необхідно абстрагуватися від усіх зайвих нашарувань. І допоможе в цьому письменнику саме Біблія. Д. Донцов пише, що Біблія – невичерпне джерело натхнення для поетів, – Мільтона («Втрачений і віднайдений рай»), Байрона («Каїн»), Франка («Мойсей»), Данте («Божественна комедія»)

– книга, якій завдячуємо сучасним Шевченковим «Псалмам».

Високу оцінку Д. Донцов давав також творчості Олени Пчілки, матері Лесі Українки. «З давніх давен і свої, і чужі, подорожники, завважили, – зауважує він, – що на Україні стрічається більше жінок-мужчин, ніж чоловіків-мужчин. Де-які з учених, як Щербаківський, зв'язували цей факт з довго існувавшою в нашій землі системою матріархату. Чи це факт, чи здогад, але Ольга Косачева, всією своєю діяльністю, а була вона дуже різнобічна, належала якраз до цього типу жінок-мужчин, з твердим характером, не вгнутими переконаннями. Ці свої риси вдачі передала й донці Лесі, що в кожній майже критичній статті про неї знайдете цитовану думку Івана Франка: що була вона – в той час – єдиним мужчиною поміж нашими поетами» (Донцов, 1991, с. 154).

За Дмитром Донцовим, справжні митці відшукують ідеї в собі, уся їхня творчість спрямована на продукування ідей. Так побудоване їх єство. Не творити вони не можуть. Писати по іншому, як того вимагає загаль, – теж не можуть, тому, як правило, потрапляють у немилість до пересічного читача. Їх або критикують, або замовчують. Натомість псевдо літератори з метою догодити натовпу усю свою творчість спрямовують у русло обивательських потреб. Запозичуючи ідеї у справжніх творців, псевдо літератори намагаються донести їх до широкого кола читачів, тим самим звulгаризовуючи початкове змістовне навантаження цих ідей.

Роблячи висновок, Д. Донцов пише: «Трагічне – це приймати світ в його потворності. Це – не уникати конфліктів. Це – шукати їх, це нездержний оптимізм сильних, це – «через край вино», це тремтіння сили, яка формує наші почуття, а через них – людину і світ. Трагічні оптимісти – це яскрава заграва блискучого дня нашої літератури. Бурхлива й тривожна – гарніша за самий день» (Донцов, 1991, с. 285). Дмитро Донцов зазначає, що маса орієнтується лише в тимчасових, скороминучих речах. Тому вона (маса) нерозважливо сприймає недалекі твори, плутаючи їх із чимось вічним та значущим, але минає час – і вони безслідно зникають.

У цьому контексті О. Баган зазначає, що характеристика Д. Донцовим письменників є доволі однобічною та надто категоричною. Але, тим не менше, не можна цілком заперечити їх концептуальної правильності, адже у своїй творчості він не намагався бути науковцем-фактографом. Він був насамперед есеїстом та ідеологом і тому намагався вибудувати лише яскраві візії, пробудити оптимістичні настрої та окреслити переможні ідеї (Баган, 2002).

Висновки. Дмитро Донцов виступає одним з центральних представників та виразників націоналістичного руху в Україні кінця XIX – XX ст. Варто зазначити, що діяльність Дмитра Донцова посідає важливе місце в розвитку української

політичної філософії. Протягом усього творчого життя Д. Донцов популяризував українську історію, культуру, літературу. Стосовно філософії, можна констатувати, що усі філософські погляди Д. Донцова були підпорядковані найвищій меті у його світогляді. Цією метою у нього виступала нація, початок і кінець усіх його теоретичних рефлексій, єдина реальна монада історії та культури, незаперечний критерій істини. Тому задля втілення своєї мети Дмитро Донцов використовував усі засоби, які, на його думку, могли б працювати на ідею націоналізму.

Говорячи про морально-естетичні переконання Д. Донцова, необхідно зауважити, що даючи визначення поняттю «мораль» та «естетичне», мислитель у властивій йому безкомпромісній формі обрав власну позицію і усі суперечливі моменти які виникали в процесі такого тлумачення, розглядав, виходячи з погляду вже обраного шляху. Провідні діячі української літератури імпонували йому не за естетичний вклад, а за політичні позиції, якщо вони

звісно співпадали з позицією самого мислителя.

Загалом у творчості того чи іншого письменника України Д. Донцова цікавлять нехудожні, а світоглядні, політичні критерії. Для нього ідеальним державним устроєм виступає диктатура еліти, провідної верстви чи каст. Суспільство, за Д. Донцовим, повинне бути поділене на провідників і тих, які ідуть за ними. Позиція Д. Донцова недвозначна, його естетика – це естетика напруги, руху та свободи. Вона максимально насичена політично. Така естетика повинна з'являтися лише тоді, коли в цьому буде крайня необхідність, і зникати, коли її завдання виконані. Інакше така естетика буде нікому не потрібною. За Д. Донцовим, художній твір виступає як добра передумова для політичних рішень, закликів та маніфестів.

Таким чином, можна зробити висновок, що у сфері політичної філософії України кінця XIX – XX ст. особа Дмитра Донцова була, з одного боку, широко відомою та впливовою, а з іншого – найбільш контрверсійною.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Баган, О. (2002). *Естетика і поетика вісниківського неоромантизму*. (Автореф. дис. канд. філолог. наук). Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів.
- Дашкевич, Я. Р. (2016). Дмитро Донцов і боротьба довкола його спадщини. *Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури*, 3, 525-534.
- Донцов, Д. (1991). *Дві літератури нашої доби*. Львів: Просвіта.
- Донцов, Д. (1966). *Націоналізм*. Лондон: Укр. Вид. Спілка, Торонто: Ліга Визволення України.
- Зайцев, О. (2019). *Націоналіст у добу фашизму: Львівський період Дмитра Донцова 1922-1939 роки. Начерк інтелектуальної біографії*. Київ: Критика.
- Крилова, А. & Карачевцев, Г. (2019). Університетська справа Дмитра Донцова. *Мелітопольський краєведческий журнал*, 13, 81-84.
- Лосев, І. В. (1992). Естетичні погляди Дмитра Донцова. *Філософська і соціологічна думка*, 12, 124-137.
- Микитюк, О. (2018). Суспільно-політична термінологія Дмитра Донцова як основа українських державотвірних традицій. В З. Й. Куньч, Г. В. Наконечна, О. Р. Микитюк, С. З. Булик-Верхола & Ю. В. Теглівець, *Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм*. (Монографія). (с. 67-90). Львів: Галицька Видавнича Спілка.
- Микитюк, О. (2019). Базові суспільно-політичні терміни у трактуванні Дмитра Донцова. В З. Й. Куньч, І. Д. Фаріон, О. Р. Микитюк, Л. В. Харчук & Г. П. Городилівська, *Українська реальність крізь призму терміна*. (Монографія). (с. 94-127). Львів: Видавництво Львівської політехніки.
- Микитюк, О. (2020). Політичні доктрини Д. Донцова крізь призму термінів. В І. Д. Фаріон, З. Й. Куньч, І. П. Василюшин, О. Р. Микитюк & І. Б. Ментинська, *Термінологічна актуалізація української мовної дійсності*. (Колективна монографія). (с. 140-181). Львів: Галицька видавнича спілка.

REFERENCES

- Bagan, O. (2002). *Aesthetics and poetics of the herald neo-romanticism*. (Author's thesis. candidate of philological sciences). Lviv Ivan Franko National University, Lviv.
- Dashkevich, Y. R. (2016). Dmytro Dontsov and the struggle surrounding his legacy. *Figures: Essays on figures of history, politics, culture*, 3, 525-534.
- Dontsov, D. (1991). *Two literatures of our time*. Lviv: Prosvita.
- Dontsov, D. (1966). *Nationalism*. London: Ukr. View. Union, Toronto: League for the Liberation of Ukraine.
- Zaitsev, O. (2019). *A nationalist in the age of fascism: Dmytro Dontsov's Lviv period 1922-1939. An outline of an intellectual biography*. Kyiv: Kritika.
- Krylova, A. & Karachevtsev, G. (2019). University case of Dmytro Dontsov. *Melitopol Local History Journal*, 13, 81-84.
- Losev, I. V. (1992). Aesthetic views of Dmytro Dontsov. *Philosophical and sociological thought*, 12, 124-137.
- Mykytyuk, O. (2018). Socio-political terminology of Dmytro Dontsov as the basis of Ukrainian state-building traditions. In Z. Y. Kunch, G. V. Nakonechna, O. R. Mykytyuk, S. Z. Bulyk-Verkhola & Yu. V. Teglivets, *Term theory: specification of lexical-semantic paradigms*. (Monograph). (pp. 67-90). Lviv: Halytska Publishing Union.
- Mykytyuk, O. (2019). Basic social and political terms in the interpretation of Dmytro Dontsov. In Z. Y. Kunch, I. D. Farion, O. R. Mykytyuk, L. V. Kharchuk & G. P. Horodylovskaya, *Ukrainian reality through the prism of the term*. (Monograph). (pp. 94-127). Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House.
- Mykytyuk, O. (2020). Political doctrines of D. Dontsov through the prism of terms. In I. D. Farion, Z. Y. Kunch, I. P. Vasylyshyn, O. R. Mykytyuk & I. B. Mentynska, *Terminological actualization of the Ukrainian language reality*. (Collective monograph). (p. 140-181). Lviv: Galicia Publishing Union.